

Nagy Ibolya

a Nemzeti Színház felszázadelőtti Puckja, Marittája, Cherubinja emlékezik

A régi Nemzeti Színház egykor (vagy ötven évet) legaranyosabb Puckja a Szentiványi álomban, vagy Dóczy Lajos báró „Csók“-jának körülrajongott Marittája, vagy a Figaro Cherubinja itt ül előttem ósz hajjal, kicsit hajlott háttal, pápaszemesen és bár egy híján nyolcvan esztendő súlya, gondja, gyönyöre nehezedik a vállaira, mégis fürge elevenséggel szedi elő a vitrinjéből legdrágább emlékeit. Apró, kis feketére pácolt 15–20 centiméter széles és magas, fából faragott képkeretet, amelyben a már rég lebontott, oszlopos elejű színház fényképét látom üveg alatt.

A kép kerete a néhai Nemzeti Színház színpadának deszkáiból való. Azokból a deszkákból, amelyeket Puck, Maritta, Cherubin és még egy sor világhíres költő színpadra álmodott alakjának a lábait tapostak valamikor régen, amikor fiatalon, üdén, pirosítat-

A szegedi árvíz idején...

— Istenem, tízennégy éves gyerek voltam, amikor Szegeden kikerültem az iskolából. Édesapám, Nagy Sándor, régi Szegedi Híradó szerkesztője volt. Hogy milyen lelkiismeretes újságíró volt, — mesélték nekem s amit csak jóval később tudtam meg —, 1879 márciusában a pusztító szegedi árvíz éjjelén még berohant a szerkesztőségbe, nyomdába, hogy a lap reggelre megjelenhessen... Meg is jelent, de ő már — csónakon igyekezett haza... és én csak az elbeszéléseiből tudtam meg a borzalmas részleteket, mert akkor már mint a „Színstanoda“ (a mai Akadémia elődje), növendéke a nagynevű Paulay Edéknél laktam, Budapesten. Jól emlékszem rá, Paulay első felesége, (ezt csak kevesen tudják) Gvozdanovics Júlia tündöklő szépségű színésznő volt, aki engemet becézően szeretett... Mint fiatal „képezdész“, egy ízben statisztáltam a Nemzeti Színházban. Akkor oda-jött hozzám Türr István, híres nevez-

I. Ferenc József gratulál

— Később azután, ahogy Szeged a szörnyű katasztrófát kezdte kiheverni és fölépült az új szegedi színház, nagyon nevezetes szerephez jutottam, amelyre örökké büszke leszek. A színház megnyitó díszelőadásán, — amelyen megjelent I. Ferenc József király is udvarával, — én ejtettem ki az első szót. Szabados János, Szeged akkori polgármesterének erre az alkalomra írt prólógusát mondtam el, mint a Nemzeti Színház legfiatalabb tagja. Ma is itt őrzöm a díszesen bekötött pergamentet, a címe: „Szeged ünnepén“. A „Vigasztaló részvét“ szavait pedig Hunyady Margit (a Sándor édesanyja) mondta el. A ragyogó díszelőadás után pazar fényességű bál volt, amelyen szintén megjelent a király. Mintha látnám, jobbján Tisza Kálmán akkori miniszterelnök, bal oldalán Tisza Lajos gróf Szeged kormánybiztosa haladt. Jömagam az elegáns Szirmai Imrével, az akkori szegedi bonvivantal táncoltam; fehér illuzió ruha volt rajtam, olyan, mint a hab, teli ibolyával, a fejemen ibolya csokorral s amikor a Felső előtt lejtettünk el, (nyilván nem ismertem, hogy a prólógot is én mondtam el), jól hallottam, azt kérdezte környezetétől:

— Ki ez a szép leány?...

A Népszínháznál

— Volt a régi Népszínháznál is a művész, úgy-e? — jegyzem meg. — Voltam bizony. Mégpedig ugyan-csak ragyogó szép, fiatal koromban. Ez még akkor volt, amikor Csillag Teréz és Márkus Emilia legfölül tündökölték és bizony akkortájt sokat járt az eszemben: mi reménye lehet ezen a viszontagságos pályán egy

lanul is kipirult arccal, dobogó szívvel hajlongtak és köszönték meg a feljűk szálló s régesrég elcsendesült tenyerek tapsait...

Ezek egyike Nagy Ibolya, aki melegen csengő, színes beszélő organumán hibátlanul mondja el ma is a „Csók“ híres nagy monológját, vagy ha úgy tetszik definícióját, minden az- időtájt debütáló, vagy színpadra vágyakozó fiatal leány vágyalmát:

Nem értik azt csak a suttogók,

Hogy mi az az édes, igazi csók...

— Hát bizony régen volt, de én úgy érzem, mintha tegnap lett volna, — mondja. S ahogy elbeszélgetünk, idézve azt a kort, amelyben színpadra lépett, szinte szemlátomást megfiatalodik Nagy Ibolya és közben innen is, onnan is előkerül egy-egy fénykép, amely őt legszebb szerepeiben, gyönyörű fiatal leánykorában és különösen — fiúszerepeiben ábrázolja.

tes tábornok, meg báró Podmaniczky Frigyes intendáns, előbbi a fejemre tette a kezét és sajnálkozva csak ennyit mondott:

— Szegény gyermek!

Nem értettem a dolgot, hogy miért sajnálkoznak fölöttem és csak másnap tudtam meg, hogy a borzalmas árvíz pusztításainak a hatása keltett bennük mélyszéles részvétet irántam, mint szegedi kisleány iránt. Köztudomású, hogy a Tisza áradása csaknem az egész várost rombadöntötte, ami úgyszólván az egész világ részvétét fölkellette. Hallottam azt is, hogy amikor édesapám többekkel csónakon járta be az árvízűjött területet és „haza“ ért, épp abban a pillanatban érkezett a mi házuk elé, amelyben én születtem, amikor az a szemelattára összeomlott. Nem hagyta el újságíróvénája akkor sem és legnagyobb fájdalommal azt mondta: — Ez aztán a tisztességtudó ház! Földig hajol a gazdája előtt...

Megmondták neki, mire nagyot nézett és amikor bemutatott neki, felejtetetlenül kitüntetően gratulált.

— Hja akkor még nagyon is illett rám a ruha is, az Ibolya, sőt Ibolyka név is, amire azért kereszteltek — ezt viszont édesanyám, aki páratlanul szellemes asszony volt, sokat emlegette —, mert amikor a világra jöttem, nagy két szemekkel bámultam bele a világba... de bizony, hogy azóta az ibolyából mi lett, legföljebb vén bolyka, azt a jelenlévő ábra is mutatja... mondja Nagy Ibolya kedélyesen. És hiába is tiltakozom ez ellen a megállapítása ellen, Nagy Ibolya derűs jókedvvel megint csak régi emlékei közül halász ki valami dalfoszlatot, amelyet még a nagyapja énekelgetett odahaza, pontosan őreá célozva, amikor az egész család élénk tiltakozása ellenére mint jöendő életpályáját a színészetet emlegette. Ennek a dalocskának első sora így szólt:

Ügyis színészné leszel
S részeges leszel...

Ezután jóízűen nevetve így folytatja:

— Hát ha részeges nem is, de bizony az lettem: színészné.

magamfajta fiatal teremtsnek?! Éreztem, hogy — jóllehet Budapesten akkortájt engemet bálkirálynőként ünnepeltek — a Nemzetinél semmi sem lesz belőlem... És hiába beszéltek le tervemről volt tanodai tanárain: Szigeti József, Paulay Ede, Bercsényi Béla, meg Várdi Antal is és hiába tartóztattak drága pályatársaim gróf Festetics Andorné, Fáy Szeréna és a világszép Somló Sándor (akibe szerelmes volt mindenki), én bizony Evva Lajos meghívására otthagytam a Nemzetit és elszerződtem a Népszínházhoz.

És büszkén, boldogan mutatja, nézegeti néhány régi fényképét; egyet, amelyen az akkori vilá- körülrajon-

gott Pálmay Ilkájával együtt látom. Azután a Népszínház egész sor akkori műsordarabjában, a nyolcvanas évek legfölkapottabb színpadi műveiben: a „Sztrogoff Mihály útja Moszkvától Irkutzig“ című látványosságban, mint Nádia, a Falu rosszában Bátki Tercsi, Csiky Gergely „Szép lányok“-jában az egyik címszerepben, Zola „Naná“-jában, amelynek címszerepét szintén Pálmay Ilka játszotta, ő meg, a darab híres fiúszerepét George-ot.

— De idénézzen! Azt hiszem ilyen-mivel is kevés kartársnóm dicsekedhetik.

A falra mutat, ahol méteres nagyságú arany képkeretben, vagy harminc különféle fiúszerepben látom Nagy Ibolyát. Itt trikósan, ott pantallóban, kemény gallérral, nyakkendővel, fölfésült hajjal, vagy cilindresen, beszédes arcán hol betyáros, fiús mosollyal, hol okos „férfias“ tekintettel.

— Büszke vagyok arra is, hogy azidőtájt a direktorok versengtek értem, mint fiúszereplőért, a közönség meg majd megevett és a nagy Halmi Ferenc is odavolt értem... Őt sze-

Amikor Náday Ferenc udvarolt...

Felejtetetlen pályatársam Náday Ferenc maga volt a megtestesült elegancia és udvariasság. Hallatlanul finom és szellemes ember volt és a színpadi játék kiküzdhetetlen csodálatos törvényei szerint, bámulatos virtuozitással tudta partnerét kiemelni, vagy — elhomályosítani... Jókedv, öröm, vidámság, amellet a színpad imádata volt a mindennapi kenyerünk. Voltunk mi is kedélyesek — ha nem is akkora meztelenséggel mint a mai nemzedék —, hanem valami finom humorral és tiszteletudással. Emlékszem arra, hogy a nagy Náday Ferenc — aki oda nem adta a világot, ha valakiben egy szikra szellem csillant meg —, erősen legyeskedett körülöttem. Heveskedése odáig merészkedett, hogy meg akart ölelni. Én persze elhárítottam magamtól a közeledését, mire rám szólt:

— Ejnye Ibolya! Nem értem magat. Hiszen apja lehetnék...

— De apja lehetne a fiamnak is — vágtam vissza akaratlanul, mire Náday annyira oda volt a feleletben meghúzódó ötletességtől, hogy meghajolt előttem, kezet csókolott és azóta szinte becéző tisztelettel kezelt. Mondták is akkor, hogy olyan éles az eszem, mint a borotva, amihez most már hozzátéhetem azt is, hogy egyáltalán le is kopott az éle, akár a borotvái... Ám ha mindez el is múlt, megmaradtak az emlékek, amelyekre gondolnom is színtiszta gyönyörűség.

— Ahogy mondtam — folytatja —, Pucktól kezdve, a Válás után,

Egyedül

Búcsúzás előtt — bár nem tartozik senkire — még megkérdeztem Nagy Ibolyát, ha nem esik terhére, mondja meg, miért nem ment férjhez?

— Hát, Istenem — szól mosolyogva —, így valahogy nyugodtabbnak találtam az életemet. Látja, most is egyedül hemzsegek a lakásomban és nem bántam meg semmit.

— Mit csinál manapság? — kérdelem még.

— Eljárak minden Nemzeti Színházi bemutató főpróbájára, ahol boldogan együtt vagyunk néhányan a régi gárdából és emlékezünk... Rendszerint ottvagyunk Ligeti Juliska, gróf Festetics Andorné Dömjén Rózsa, Császárné Alszeghy Irma, Török Irma, aki elejétől végéig nagy gyönyörűséggel felolvasta nekem a maga róla írt cikkét, amelyet én is olvastam a Magyar Nemzet-ben, de nem mondtam meg neki, csak hogy újra zavarlatlanul végigélvezhesse. Azután itt-ott szerepelek a rádióban és szeretem a könyveimet, főképp Petőfi, Vörösmarty, Arany remekeit, de olvasom az új fiatal magyar frókat is mind és

gányt a „Pálinka“ híres Couperon szerepében magam is láttam, amikor utoljára fölépített benne a Népszínházban. Sohasem felejttem el a defriumbos jelenetben megrázó, hatalmas alakítását, amely siettetette korai, tragikus halálát.

— Szóval Népszínházbeli remek sikereim után másfél esztendővel még Debrecenben és Kolozsváron is működtem, majd meghívtak a Nemzetibe vendégszereplésre, amikor a Vasgáros híres Claire-jét szinte beugrás-szerűen, rögtönözve kellett eljátszanom. Tudniillik ott is és akkor is voltak bizonyos színházi belügyek, majd azt mondtam, pletykák, intrikák, amelyek ezt a beugrást, szükségessé tették és mit tagadjam, a sikerem igen nagy volt. Paulay Ede szerződtetett a Nemzetibe és azóta együtt működtem jó néhány évtizedig a legkiválóbbakkal, akik a Nemzeti Színház aranykorát jelentik. Ma is élő kedves barátainkkal: Alszeghy Irmával és Török Irmával, Palotay Piroskával, Lánosz Ilkával mi képviseltük a fiatalokat. A régi nagyok között ott volt Vizváry Gyula, a felesége Szigeti Jolán, Bercsényi Béla, Egressy Ákos, Ujházi Ede, Gabányi Árpád, Benedek Lajos, Náday Ferenc stb. stb. szinte szent emberek voltak a színpad, főként a Nemzeti Színház világában.

Váljunk el, Liliomfi, Figaro, Molière mindenik szubrettje, Szigeti József Rang és mód-ja, Csiky Gergely hatalmas sikerű műveinek (Bozótty Márta, Nagymama) stb., stb. fiatal leányai egytől-egyig mind remek szerepeim voltak. És valamennyiüket, az elsőtől az utolsóig az egész gárda sikerének a vágya, áhítozása fűtött, akár tiszta, akár tiszta volt a szerepünk. Számomra érdekes, hogy legelső szerepem a Nemzeti Színház színpadán Dóczy Csók-jában Maritta és utolsó fölépitem is a Dóczy-fordította Faust Márhája volt. Idők múlásával azután szinte észrevétlenül távoztam át a komika szerepkörre, amely megilletett és mondják, írták is kritikáim, hogy a Peleskei Nótárius Boszorkáját, vagy a Csongor és Tündé Mirigyét épp oly „rendesen“ alakítottam, mintha soha mást nem játszottam volna...

Pedig ha körülnéznünk Nagy Ibolya otthonában, ott látjuk a falakon, vitrinjében, albumaiban mindegyik a legszebb cáfolatot: remek, üde, fiatalkori képeit, amelyeken kívül még egy érdekes bekeretezett nagy képcsoport érdekeskedik a falon és emlékeztet Nagy Ibolya egykori művészársainak vele szemben tanúsított nagy megbecsülésére és szeretetére. Szépségének és művészetének hódolnak a képek alján álló dedikációk, amelyek a következők kezeiről: Felekyné Munkácsy Flóra, Helvey Laura, Jászai Mari, Pethes Imre, Mihályfi Károly, Alszeghy Irma, Nagy Imre, Blaha Lujza, Ligeti Juliska stb.

miért is tagadnám, szeretem a szép, könnyű szerelmes históriákat is olvasni... Olvasni!... — ismétli jelenlősen.

Végül, ahogy kikísér a lakásából, csakugyan örök fiatal hívem, megakad a szemem Nagy Ibolya ebédője egyik sarkában álló jókora szobron, amely egy tamburás fiút ábrázol. Ez a története:

— Három pompás kertünk, házuk volt Szegeden — meséli Nagy Ibolya. — A nagy árvíz mindenünket elpusztította, csak ezt a szobrot nem. Kegyeletből és örök emlékeztetőül megtartottam, elhoztam magammal és ez a tamburás fiú azóta is velem van. Sőt — amint látja — ezt a takaros szobrot, amely mögötte a falon van és amely gyönyörű háttérét alkotja, magam hímezttem keresztöltéssel, iskolásleányka koromban. Azaz ezt még Ibolya, sőt Ibolyka hímezte, hát persze, hogy az öreg Bolyka elmélázva tekint rá, mint olyasvalamire, ami eszébe juttatja:

Sic transit...